

Porovnání způsobů přípravy vysokoškolsky vzdělaných odborníků Armády ČR

Příprava uchazečů o službu v armádě na vojenské povolání není jednoduchou záležitostí, a proto je jí ve všech vyspělých armádách věnována odpovídající pozornost. Nejinak tomu musí být i v případě formující se AČR, resp. její vzdělávací soustavy.

Jednou z nejčastěji diskutovaných otázek transformace vojenského školství je způsob přípravy vysokoškolsky vzdělaných důstojníků. Je tomu tak zejména proto, že existuje několik jejích variant. Dále pak také proto, že kapacity vojenských vysokých škol (VVS) ČR (fakticky zděděné po ČSSR) byly kalkulovány na jinou mezinárodně politickou situaci ve světě i Evropě; konečně pak také proto, že obrana ČR vyžaduje zcela jiné početní stavy armády než obrana ČSFR, či dokonce ČSSR. Zanedbatelné nejsou ani ekonomické faktory přípravy vojáků z povolání v procesu transformace ekonomiky našeho státu. Tento článek si klade za cíl exaktně přispět k řešení existujícího problému.

* * *

Jedním z nejdůležitějších atributů nově vznikající vojenské vzdělávací soustavy ČR (VVS) je její svébytnost. Přitom všem odborníkům řešícím transformaci armády je jasné, že AČR se bez systémových změn ve VVS neobejde. Obojí ostatně bylo konstatováno na stránkách tohoto časopisu již v roce 1993. Nedocenění specifik vojenských škol (v přípravě vojenských profesionálů) a přecenění úlohy škol civilních přináší pouze krátkodobé výhody, které odeznějí a zůstanou jenom problémy, jejichž náprava je zdoluhavá a těžká. Opačné preference oprávněně vedou ke kritice ne hospodárnosti VVS.

Podle analýz (provedených na VA Brno) budou vojenské školy i v cílovém modelu hlavním zdrojem doplňování armády vojáky z povolání všech kategorií - i když s rozdílným procentuálním podílem, než tomu je nyní. S tím souvisí i existence poměrně širokého spektra forem přípravy vojenských profesionálů, což se přliší nezamlouvá některým funkcionářům (MO, Parlamentu, voj. škol apod.).

Vzhledem k tomu, že délka studia výrazně ovlivňuje početní stavy studujících i škol, lze u nejnáročnějšího případu přípravy - přípravy vysokoškolsky vzdělaných odborníků - nalézt přijatelný stav jedině rozumným kompromisem mezi všemi níže popisovanými variantami. Výrazné preferování některé varianty by patrně nebylo

nejšťastnějším řešením. Stanovení vhodných proporcí (podle profesí) mezi jednotlivými variantami není ale předmětem tohoto článku.

Východiska

V podmínkách AČR existují čtyři (v podstatě základní) varianty či typové případy získání odborného vysokoškolského vzdělání příslušníků armády. Jde o vzdělání získané výhradně na civilní VŠ (CVŠ), výhradně na vojenské VŠ, v kombinaci na civilní a vojenské VŠ (*v uvedeném pořadí; obrácený postup se nedoporučuje*) a na hybridní škole, tj. vojenské fakultě (vojenském odboru) CVŠ. Z praxe je známé, že každý typový případ může mít řadu modifikací, které přinese život. A tak k jejich případnému rozpracování může dojít na základě dalších úvah či požadavků.

Hodnotícími kritérii, majícími vliv na rozhodování o způsobu vysokoškolské přípravy vojenských profesionálů, byly na základě analýz zvoleny:

1. NÁBOR UCHAZEČŮ.
2. VÝBĚR UCHAZEČŮ.
3. ZÁVAZEK UCHAZEČE KE SLUŽBĚ.
4. STUDIUM A STUDIJNÍ PROSTŘEDÍ.
5. UCHAZEČ, STUDENT A ABSOLVENT.
6. EKONOMIKA PŘÍPRAVY (z hlediska armády).
7. DOPLŇUJÍCÍ ÚDAJE.

Na první pohled je zřejmé, že jde o kritéria, která jsou dlouhodobě sledována ve většině armád, protože ovlivňují kvalitu budoucího velitelského sboru. Přitom v každém kritériu jsou posuzovány dílčí faktory, jak je ostatně patrné z dalšího textu. V 7. bodě jsou pak vedeny doplňující informace, které nelze vyjádřit v 1. až 6. bodě a které podle našich zkušeností ovlivňují konečné rozhodování. Snahou zpracovatelů je, aby klady a nedostatky jednotlivých způsobů přípravy napomohly při konečném rozhodování, rozhodování o způsobu přípravy vysokoškolsky vzdělaných odborníků AČR v jejím cílovém modelu VVS.

Zhodnocení všech čtyř variant je v první fázi provedeno slovně. V další části článku je pak toto verbální hodnocení převedeno na hodnocení číselné, tzn. kvantifikováno.

Autorovi je jasné, že zejména výběr (stanovení) dílčích faktorů či vlastní verbální hodnocení může být předmětem kritiky příp. spekulací. Obdobně tomu je co do jejich úplnosti. Přesto je ale třeba říci, že údaje byly oponovány a výsledky oponentury (tj. připomínky) zcela zahrnuty do níže uvedených přehledů.

Výsledky průzkumu

I. ODBORNÉ VZDĚLÁNÍ ZÍSKANÉ NA CIVILNÍ VYSOKÉ ŠKOLE

1. NÁBOR UCHAZEČŮ, - před nástupem ke studiu: - v průběhu studia: - po ukončení studia:	vyhovující problematický nevyhovující.
2. VYBĚR UCHAZEČŮ, - před nástupem ke studiu: - v průběhu studia: - po ukončení studia:	malý omezený nevyhovující.
3. ZÁVAZEK KE SLUŽBĚ, - s náborovým příspěvkem: - se stipendiem:	zpravidla krátkodobý střednědobý.
4. STUDIUM A STUDIJNÍ PROSTŘEDÍ, - rozvolněnost studia: - délka studia: - studijní obory: - studijní prostředí: - realizace profilu absolventa: * humanitní část * vojenská část * odborná část - příprava k práci s lidmi: - příprava na řídicí funkce: - příprava na řešení krizových situací: - příprava na vojenské povolání: - neúspěchy ve studiu:	organizační i odborná zpravidla delší převážně vyhovující výhradně civilní částečná žádná postačující žádná žádná žádná žádná nadprůměrné.
5. UCHAZEČ, STUDENT A ABSOLVENT, - zájem o vojenské povolání: - vztah k armádě: - vojenská základní služba: - možnost zrušení závazku během studia: - kvalita absolventů:	nevyhraněný, spíše ekonomický spíše negativní zpravidla neabsolvovaná nedořešena podprůměrná a průměrná
6. EKONOMIKA PŘÍPRAVY (z hlediska armády), - náklady na studium: - školné: - náklady na provoz školy: - personální zabezpečení VŠ přípravy: - MTZ a UVZ:	stipendium nebo náborový příspěvek za celou dobu studia (po zavedení) žádné minimální, spojené pouze s nábořem a výběrem uchazečů minimální.
7. DOPLŇUJÍCÍ ÚDAJE - nutnost absolvování odborné specializační přípravy a vojenské přípravy, - nutnost absolvování VZS, - zrušení (výrazné omezení) VVŠ a s tím související ztráta významných odborníků téměř ve všech profesích (oborech) + výrazné omezení výzkumných kapacit armády.	

II. ODBORNÉ VZDĚLÁNÍ ZÍSKANÉ NA CIVILNÍ A VOJENSKÉ VYSOKÉ ŠKOLE

1. NÁBOR UCHAZEČŮ, - před nástupem ke studiu: - v průběhu studia: - po ukončení studia:	vyhovující problematický nepřichází v úvahu.
2. VYBĚR UCHAZEČŮ, - před nástupem ke studiu: - v průběhu studia: - po ukončení studia:	malý omezený nepřichází v úvahu.
3. ZÁVAZEK KE SLUŽBĚ, - s náborovým příspěvkem: - se stipendiem:	krátkodobý střednědobý.
4. STUDIUM A STUDIJNÍ PROSTŘEDÍ, - rozvolněnost studia: - délka studia: - studijní obory: - studijní prostředí: - realizace profilu absolventa: * humanitní část * vojenská část * odborná část - příprava k práci s lidmi: - příprava na řídicí funkce: - příprava na řešení krizových situací: - příprava na vojenské povolání: - neúspěchy ve studiu:	organizační i odborná zpravidla delší než standardní omezené civilní a vojenské úplná úplná úplná systematická systematická ano systematická průměrné.
5. UCHAZEČ, STUDENT A ABSOLVENT, - zájem o vojenské povolání: - vztah k armádě: - vojenská základní služba: - možnost zrušení závazku během studia: - kvalita absolventů:	v podstatě vyhraněný neutrální převážně neabsolvovaná vyřešena převážně průměrná.
6. EKONOMIKA PŘÍPRAVY (z hlediska armády), - náklady na studium: - školné: - náklady na provoz školy: - personální zabezpečení VŠ přípravy: - MTZ a UVZ:	stipendium po dobu studia CVŠ nebo náborový příspěvek za dobu studia na CVŠ + studijní náležitosti po dobu studia VVŠ podle zákona pouze za studium CVŠ (po zavedení) pouze náklady na provoz VVŠ pouze na alikvotní část studia pouze na alikvotní část studia.
7. DOPLŇJÍCÍ ÚDAJE - výrazné omezení teoretických disciplín na VVŠ, - zachování podstatné části studijních a vědních oborů, potřebných pro rozvoj a činnost armády.	

III. ODBORNÉ VZDĚLÁNÍ ZÍSKANÉ NA VOJENSKÉ VYSOKÉ ŠKOLE

1. NÁBOR UCHAZEČŮ, - před nástupem ke studiu: - v průběhu studia: - po ukončení studia:	vyhovující nepožaduje se nepřichází v úvahu.
2. VYBĚR UCHAZEČŮ, - před nástupem ke studiu: - v průběhu studia: - po ukončení studia:	dostatečný nepřichází v úvahu nepřichází v úvahu.
3. ZÁVAZEK KE SLUŽBĚ, - s náborovým příspěvkem: - se stipendiem:	nepřichází v úvahu střednědobý.
4. STUDIUM A STUDIJNÍ PROSTŘEDÍ, - rozvolněnost studia: - délka studia: - studijní obory: - studijní prostředí: - realizace profilu absolventa: * humanitní část * vojenská část * odborná část - příprava k práci s lidmi: - příprava na řídicí funkce: - příprava na řešení krizových situací: - příprava na vojenské povolání: - neúspěchy ve studiu:	odborná standardní specializované vojenské úplná úplná úplná systematická systematická ano systematická průměrné.
5. UCHAZEČ, STUDENT A ABSOLVENT, - zájem o vojenské povolání: - vztah k armádě: - vojenská základní služba: - možnost zrušení závazku během studia: - kvalita absolventů:	zcela vyhraněný převážně pozitivní absolvovaná vyřešena různorodá, převážně průměrná.
6. EKONOMIKA PŘÍPRAVY (z hlediska armády), - náklady na studium: - školné: - náklady na provoz školy: - personální zabezpečení VŠ přípravy: - MTZ a UVZ:	studijní náležitosti po dobu studia VVŠ podle zákona o zavedení se neuvažuje úplné na celou dobu studia na celou dobu studia.
7. DOPLŇUJÍCÍ ÚDAJE - zachování nosných studijních a vědních oborů potřebných pro rozvoj a činnost armády.	

IV. ODBORNÉ VZDĚLÁNÍ ZÍSKANÉ NA VOJENSKÉ FAKULTĚ CIVILNÍ VŠ

1. NÁBOR UCHAZEČŮ, - před nástupem ke studiu: - v průběhu studia: - po ukončení studia:	vyhovující nepožaduje se nepřichází v úvahu.
2. VÝBĚR UCHAZEČŮ, - před nástupem ke studiu: - v průběhu studia: - po ukončení studia:	dostatečný nepřichází v úvahu nepřichází v úvahu.
3. ZÁVAZEK KE SLUŽBĚ, - s náborovým příspěvkem: - se stipendiem:	nepřichází v úvahu střednědobý.
4. STUDIUM A STUDIJNÍ PROSTŘEDÍ, - rozvolněnost studia: - délka studia: - studijní obory: - studijní prostředí: - realizace profilu absolventa: * humanitní část * vojenská část * odborná část - příprava k práci s lidmi: - příprava na řídicí funkce: - příprava na řešení krizových situací: - příprava na vojenské povolání: - neúspěchy ve studiu:	odborná standardní specializované civilní a vojenské úplná úplná úplná systematická systematická ano systematická průměrné.
5. UCHAZEČ, STUDENT A ABSOLVENT, - zájem o vojenské povolání: - vztah k armádě: - vojenská základní služba: - možnost zrušení závazku během studia: - kvalita absolventů:	převážně vyhraněný převážně pozitivní absolvovaná vyřešena různorodá, převážně průměrná.
6. EKONOMIKA PŘÍPRAVY (z hlediska armády), - náklady na studium: - školné: - náklady na provoz školy: - personální zabezpečení VŠ přípravy: - MTZ a UVZ:	studijní náležitosti po dobu studia VF podle zákona smluvní část (po zavedení) zcela na provoz VF a z části na provoz CVŠ na celou dobu studia v rámci VF na celou dobu studia v rámci VF.
7. DOPLNJÍCÍ ÚDAJE - možnost pěstování vybraných studijních a vědních oborů potřebných pro rozvoj a činnost armády, - využívání UVZ a pedagogického sboru CVŠ, zejména v začátku studiu (tzv. studijním základu).	

Kvantifikace výsledků

Aby bylo možné jednotlivé varianty vzájemně porovnat, byla provedena jejich kvantifikace. K vlastnímu procesu kvantifikace několik poznámek.

U každého kritéria (event. faktoru) byla jednotlivá slovní hodnocení seřazena vzestupně, přičemž nejvyšší číselná hodnota byla přiřazena (z hlediska armády) nejpriznivějšímu případu. Součty těchto číselných hodnot v rámci posuzovaného kritéria představují celkový počet získaných bodů. Součet bodů jednotlivých kritérií, u posuzovaných způsobů přípravy, potom reprezentuje jejich prosté ohodnocení. Bližší je zřejmé z **tabulky 1**. Pro úplnost je třeba dodat, že u sedmého kritéria (Doplňující údaje) byly po provedené analýze pro negativní slovní hodnocení použity i záporné hodnoty (jde pouze o formální záležitost, která nemá vliv na konečné výsledky).

Jak je zřejmé, počet posuzovaných faktorů je v rámci jednotlivých kritérií různý. Proto byla provedena jejich normalizace (v int. <-1, +1>) podle známých matematických postupů. Výsledky (zaokrouhlené na tři desetinná místa) obsahuje **tabulka 2**. Použitá norma je uvedena v posledním sloupci tabulky 1 a fakticky představuje maximální možnou hodnotu (amplitudu) hodnoceného kritéria (příp. faktoru).

Kvantifikace posuzovaných kritérií (absolutní údaje)

Tabulka 1

KRITÉRIUM	ZPŮSOB PŘÍPRAVY				NORMA
	I.	II.	III.	IV.	
NÁBOR UCHAZEČŮ	7	11	12	12	15
VÝBĚR UCHAZEČŮ	6	10	14	14	15
ZÁVAZEK KE SLUŽBĚ	4	5	7	7	7
STUDIUM A STUDIJNÍ PROSTŘEDÍ	18	39	45	44	49
UCHAZEČ, STUDENT A ABSOLVENT	5	11	13	11	14
EKONOMIKA PŘÍPRAVY (z hlediska armády)	14	11	10	12	17
DOPLŇUJÍCÍ ÚDAJE	-11	-1	7	4	18
CELKEM	43	86	108	104	(135)

Kvantifikace posuzovaných kritérií (normované údaje)

Tabulka 2

KRITÉRIUM	ZPŮSOB PŘÍPRAVY			
	I.	II.	III.	IV.
NÁBOR UCHAZEČŮ	0,467	0,733	0,800	0,800
VÝBĚR UCHAZEČŮ	0,400	0,667	0,933	0,933
ZÁVAZEK KE SLUŽBĚ	0,500	0,625	0,875	0,875
STUDIUM A STUDIJNÍ PROSTŘEDÍ	0,367	0,796	0,918	0,898
UCHAZEČ, STUDENT A ABSOLVENT	0,357	0,786	0,929	0,786
EKONOMIKA PŘÍPRAVY (z hlediska armády)	0,824	0,647	0,588	0,706
DOPLŇUJÍCÍ ÚDAJE	-0,611	-0,056	0,389	0,222
CELKEM	2,304	4,198	5,432	5,220

Diskuse nad získanými výsledky

Z tabulky 1 a 2 je zřejmé, že nejlepší hodnocení (absolutní i relativní, resp. normované) získal III. způsob přípravy, tj. ve vojenských vysokých školách. Na druhém místě se umístila hybridní varianta (IV.) tj. na vojenské fakultě (odboru) civilní vysoké školy. Nejméně příznivě z hlediska armády se umístila varianta úplné přípravy na civilní vysoké škole, což se intuitivně očekávalo s ohledem na známý stav, tj. postavení armády ve společnosti.

Toto hodnocení platí pro shodné váhy (hodnota 1) jednotlivých kritérií. Z hlediska zákazníka či zadavatele vysokoškolské přípravy (MO) ale k takovéto situaci dojde zcela výjimečně. Zadavatel ve zcela konkrétní situaci (zpravidla době) upřednostňuje pouze některá z posuzovaných kritérií, což se v konečné fázi může projevit na jiném pořadí posuzovaných způsobů. Na důkaz tohoto tvrzení poslouží výsledky z tabulky 3, kde váha ekonomiky přípravy je oproti ostatním trojnásobná.

Modelový případ

Tabulka 3

KRITÉRIUM	ZPŮSOB PŘÍPRAVY				VÁHA KRITÉRIA
	I.	II.	III.	IV.	
NÁBOR UCHAZEČŮ	0,467	0,733	0,800	0,800	1
VÝBĚR UCHAZEČŮ	0,400	0,667	0,933	0,933	1
ZÁVAZEK KE SLUŽBĚ	0,500	0,625	0,87	0,875	1
STUDIUM A STUDIJNÍ PROSTŘEDÍ	0,367	0,796	0,918	0,898	1
UCHAZEČ, STUDENT A ABSOLVENT	0,357	0,786	0,929	0,786	1
EKONOMIKA PŘÍPRAVY (z hlediska armády)	2,472	1,941	1,764	2,118	3
DOPLŇUJÍCÍ ÚDAJE	-0,611	-0,056	0,389	0,222	1
CELKEM	3,952	5,492	6,608	6,632	-

Tabulka 4 shrnuje výsledky celkem sedmi možných případů (kombinací různých vah posuzovaných kritérií. Pokud není kritérium v tabulce uvedeno, má váhu rovnou jedničce. K výběru jednotlivých případů. V současné době jsou nejvíce diskutovány a sledovány: nábor uchazečů (1. kritérium), kvalita uchazečů, studentů a absolventů (5. kritérium) a ekonomika přípravy (6. kritérium). Po diskusích na VA Brno byly zvoleny maximální váhy u prvních dvou kritérií dvě a u třetího kritéria rovné třem. Sedmý případ přitom reprezentuje nejkomplexnější pohled na tuto problematiku.

Souhrnné výsledky vyšetřovaných případů

(Pozn.: tučně tištěné výsledky představují nejpříznivější hodnotu daného případu.)

Tabulka 4

PŘÍPAD	VÁHA KRITÉRIA			ZPŮSOB PŘÍPRAVY			
	1.	5.	6.	I.	II.	III.	IV.
1.	1	1	1	2,304	4,198	5,432	5,200
2.	2	1	1	2,771	4,931	6,232	6,020
3.	1	2	1	2,661	4,984	6,361	6,006
4.	1	1	3	3,952	5,492	6,608	6,632
5.	1	2	3	4,309	6,278	7,537	7,418
6.	2	1	3	4,776	7,011	8,337	8,218
7.	2	2	3	5,133	7,797	9,266	9,004

Z **tabulky 4** je zřejmé, že celkem v šesti vyšetřovaných případech dosáhl nejlepších výsledků III. způsob přípravy a pouze v jednom případě IV. způsob. Jde o logický důsledek hodnot (viz **tabulku 1**, event. **tabulku 2**), protože ze sedmi posuzovaných kritérií se tento způsob umístil šestkrát na prvním místě. Proto se v takovémto případě použití váhové funkce prakticky neuplatní.

* * *

Nejchoulostivější otázkou procesu transformace, dotýkající se prakticky všech pracovníků vojenského školství, je redukce počtů, vyplývající z uvolněných kapacit. Tato skutečnost nemůže být ale v řešení tohoto problému určující, i když mnohdy odchod špičkových odborníků se pro armádu stal již dnes tvrdou realitou.

Až dosud byla velikost vojenského školství stanovována direktivně, bez hlubších analýz a kalkulací, přičemž se mnohdy přihlíželo k lokálním zájmům (škol, vojsk, funkcionářů apod.). Tyto postupy nelze považovat za objektivní, natož pak za koncepční.

Aby bylo možné o transformaci vojenského školství objektivně rozhodnout, je třeba shromáždit co nejvíce faktů a použít moderní vědecké metody analýzy a syntézy sociálních systémů. Přitom je zejména zapotřebí seriózně zhodnotit klady i nedostatky jednotlivých variant či přístupů i možná rizika jejich aplikace. Autorovi je známo, že exaktní (rozuměj matematické) přístupy k řešení problémů transformace nejsou zrovna v oblibě, protože většinou vedou k jiným výsledkům, než prosazují zodpovědní funkcionáři.

Tento článek názorně ukazuje, že je možné, na základě konkrétních vstupních informací, dostatečně objektivně rozhodnout o variantě přípravy vysokoškolsky vzdělaných vojáků z povolání a v návaznosti na ni pak odvodit globální oborovou strukturu VVŠ. Důsledným aplikováním této metody by mohlo být odzvoněno nežádoucím tendencím, resp. tlakům při tvorbě organizační struktury celé VVS.

I když článek řeší pouze jednu část VVS, a to vojenské vysoké školy, přesto ho lze snadno modifikovat i na další její části, zejména na vojenské střední školy. Navíc se pokouší celou řadu problémů přípravy vysokoškolsky vzdělaných odborníků nejen nezastírat, ale i zprůhlednit, zejména před širší veřejností.

Nově koncipovaná VVS ČR musí být zcela svébytná. V praxi to znamená, že AČR si musí především své odborníky připravit sama a nemůže se nejen spoléhat (zejména z ekonomických, ale i vojensko politických důvodů) na výraznou pomoc jiných států v přípravě vojenských odborníků, ale i na úlohu civilního sektoru. Tyto skutečnosti si dnes v rozvinutých demokraciích politici i armádní funkcionáři zcela uvědomují. To ale nelze říci o našem případě.

Nová VVS, vycházející z principu rozumné dostatečnosti v obraně státu, by ale měla být natolik pružná, aby umožňovala v případě potřeby plně pokrýt aktuální požadavky armády. Proto není žádoucí, aby se VVS dostala vlivem nekoncepčního či nekvalifikovaného zásahu do neřešitelné situace. Na tomto místě je třeba si uvědomit, že do takové situace se může VVS dostat během jednoho dne resp. jednoho chybného rozhodnutí, které by se napravovalo v dnešních podmínkách 15 až 20 let. A tak je třeba hledat při snižování stavů takové řešení, které by tomuto jevu předešlo. A to je nezanedbatelný faktor transformace VVS!

* * *

Do jaké míry se mi podařilo objektivně zobrazit situaci v přípravě vysokoškolsky vzdělaných odborníků, nechám na čtenáři. Není ale chybou autora, že v některých ohledech vynikají přednosti dosavadního systému vojenského školství. Vždyť je známou pravdou, že ne všechno staré bylo špatné. Dosažení zásadního obratu, vedoucího ke kvantitativně jiným údajům v tabulce 1 (a následujícím), je totiž problémem dlouhodobým, souvisejícím se změnou postavení AČR ve společnosti. Ale to je již jiná kapitola.